

מראי מקומות- בבא קמא מ"ב

מדברי הגמ' כאן דלכאו' לקושטא דמילתא הוא דאנשים ולא שוורים היינו דבשור המועד כי נתכוון לאשה נמי יענש, ומה דכתיב בעל השור נקי היינו בתם דוקא, וכן בשינויא דר' אדא בר אהבה דבסמוך. אלא דדייק מהגמ' לקמן (מ"ט) דמשמע דלר' אדא בר אהבה אף מועד פטור מדמי ולדות, וע"ש מש"כ ליישב סוגיין, דלעולם מועד נמי פטור, וע"ש איך שביאר הדרשה מהפסוקים.

(ה) אלא א"ר אדא בר אהבה אנשים כי נתכוננו וכו' כ' בעל השור נקי דפטירי- כ' הראב"ד דס"ל לראב"א דא"י רק פטור לתמים, אלא כיון דחזינן דהתורה פטרה שוורים מדמי ולדות אע"פ דבעלמא תם חייב בח"נ, א"כ דייקנן מזה דכי כתי' רחמנא "אנשים" לאפוקי שוורים, היינו לפטור כתי' רחמנא ולא לחייב. אולם ע' ברעק"א לקמן (מח: ד"ה פטור) דנקט בדעת ריה"ג דהפטור מדמי ולדות הוא דוקא בתם ולא במועד.

(ו) ר"ע אומר נקי מדמי עבד- הק' השטמ"ק בשם תור"פ, ולימא מחצי דמי עבד, כמו דאמרי' לעיל נקי מחצי כופר, ובשלמא לריה"ג לא אמרי' נקי מחצי דמי ולדות, משום דבא לפטור בין בתם ובין במועד מדמי ולדות, אבל לר"ע ק'. ותי' דכיון דשי' ר"ע הוא דתם שחבל באדם חייב במותר נזק שלם, א"כ אי לאו נקי הייתי אומר דמשלם כל הל' שקלים, ולדידי' אין מושג של חצי דמי עבד [דהיינו, דלר"ע הדין דתם שחבל ב"אדם" אינו ישראל דוקא, אלא אף בעבד הדין כן].

(ז) כשקדם בעליו ושחטו- כ' השטמ"ק בשם הרא"ה דאע"ג דקיי"ל דאין גומרין דינו של שור שלא בפניו, הני מילי בשור גופי', אבל דבעלים גמרי'.

(ח) סד"א הואיל ואמר ר"ע אף תם שחבל באדם וכו'- הק' בתוס' ר' פרץ, א"כ מה הק' לר"א, הא ודאי צריך נקי לפוטרו מחצי כופר, כיון דעכשיו ס"ל להגמ' דלר"ע משלם מן העליי'. ותי' דהק' לר"א לשיטתו, דס"ל דתם משלם

(א) ריה"ג אומר נקי מדמי ולדות, א"ל ר"ע, הרי הוא אומר כי ינצו אנשים אנשים ולא שוורים- כ' הפני יהושע, "כאן לא שייך להק' והלא הוא עצמו אינו משתלם אלא מגופו, הביאהו לב"ד וישלם לך, דהא לא שייך חיוב סקילה כלל ע"י וולדות, דכמיתת הבעלים כך מיתת השור, והבעלים פטורים על העוברין, וכו'".

(ב) מה אנשים מועדין, אף שוורים מועדין, הא תם מיחייב- הק' בדברות משה (סי' פ"ט, הע' פ"ה), מהו הסברא בזה, הרי אפי' למה שפי' תוס' דאין כוונת הגמ' לומר שיהי' המועד לגמרי, אלא רק שלא יהי' חמור מתם, מ"מ זה ג"כ ק', וכמו שהק' רבא, יציבא בארעא וכו'. וכ' לפרש ע"פ מש"כ בסי' א', דחיוב דתם אינו משום מעשה השור, אלא קנס הוא משום שפשע בשמירת שורו, וא"כ הי' מקום לומר דאף דהתורה מיעט מעשה שורו שאינו מחייב על דמי ולדות, אבל מדין שלא שמר, שהוא מעשה עצמו, אין למעט מקרא זה, דאפשר שהוא בכלל מעשה "אנשים", וא"כ שפיר יש לחייבו גם בדמי ולדות ח"נ על מה שלא שמר כראוי, וכן יתחייב במועד ח"נ מהאי טעמא למ"ד תד תמות במקומה עומדת. וע"ז הק' רבא יציבא בארעא וכו', דהיינו דאף דהמחייב הוא הפשיעה בשמירה ולא מעשה שור, אבל י"ל דמ"מ סברא הוא שלא יתחייב על פשיעה בשמירתו אלא במקום ששייך להתחייב משום מעשה שורו כשנעשה מועד, אבל כיון דזה לעולם לא יתחייב על מעשה שורו, א"כ מסתבר דגם אינו מחייב על פשיעה בשמירתו כשהי' תם.

(ג) א"ל אביי אלא מעתה גבי בושת נמי וכו'- ע' בתוס' דמבואר דקו' הגמ' הוא דוקא לענין בושת, אבל הרשב"א כ' דבושת לאו דוקא, אלא ה"ה לשאר הד' דברים, דהתם נמי כתי' וכי יריבון אנשים.

(ד) אלא אביי ורבא דאמרי תרוייהו אנשים אין אסון באשה יענשו... הדר כ' רחמנא בעל השור נקי דפטור- ע' בפני יהושע דדייק

משמע כן, דמשמע דזכות האשה הוא, ובעצם הי' שייך שהבעל יהי יכול לירש אותו ממנה, אלא דאינו יורש בראוי כבמוחזק. וע' במנחת חינוך (נ"א, י"ז, ד"ה ולענ"ד) שג"כ נקט כדעת האו"ש, וג"כ העיר מסוגיין, וביאר דכוונת הגמ' הוא לומר שאין סברא לומר דהיקש איש לאשה בא לומר שאין האיש נוטל כופר אשתו, כיון שהבעל יורש אשתו, וע"ז אמרי' דאף דהבעל נוטל כל הנזקין, מ"מ כיון דכופר הוי בגדר ראוי, א"כ שפיר אמרי' שאין הבעל נוטל כופר אשתו. וע' בחזון איש (ב"ק ט"ו, ל"ו, ד"ה ולדבריהם) דכ' דמלבד דאין מסתבר דהחייב כופר הוא ישר להיורשים, אלא מסתבר טפי שהוא חיוב להמת, אלא גם מוכח מהגמ' כאן כן, דא"כ אינו ענין לראוי, דזה נאמר רק אם הירושה היא מכח האשה, אבל אי כופר תחלת חיובן ליורשין, שפיר י"ל דהבעל הוא היורש (וכ' דנפק"מ לענין ב"ח של המת, דכיון דעיקר החיוב הוא להמת, א"כ לכאו' הב"ח של המת יכול לגבות הכופר מדין שעבודא דר' נתן). וע' באו"ש שם שביאר דברי הגמ' באו"א, דגילתה התורה דזכותה הדין כופר למי שהוא יורש האשה בעצם, ולא במקרה. והיינו, דכמו מצינו דאין האיש יורש אשתו בראוי, והיינו משום דכשמתה האשה בטלה הקירבה, והו"ל כמו גירושין, אלא דזיכתה לו התורה מה שכבר מוחזקת אצלה. אבל במה שהוא רק ראוי לה לא זיכתה לו התורה, משום דאינו יורשה בעצם, רק במקרה, וא"כ כיון דעכשיו בטלה הקירבה אינו יורשה עוד. וא"כ, בזה בא הגמ' כאן לומר, דכמו דאין הבעל נוטל בראוי כבמוחזק, כן מצינו דגילתה התורה בכופר דאין הבעל יורש את הכופר אלא יורשי האשה נוטלים הכופר, אבל שפיר הוי חיוב להם ישר [אולם לכאו' לשון הגמ' 'יהוה לי ראוי' דחוק לפי זה, וגם לכאו' מבואר בתוס' דס"ל דזהו ממש נחשב ירושת ראוי, דנתקשה למה צריכין ב' קראי לומר דאין הבעל יורש בראוי].

(ג) **אמר קרא והמית איש או אשה וכו' - פרש"י,** שור אינו בסקילה עד שימות הניזק, דכתיב והמית איש והשור יסקל. ולכאו' יש להק', דהא רש"י כ' בדיבור לעיל מזה דיתכן לבאר "והמית" דהיינו לאחר שאמדוהו למיתה, ואיך דרש עכשיו לדבר פשוט דוהמית היינו לאחר מיתתו. וכ' המהר"ם שי"ף דלכאו'

חצי נזק, וא"כ לשיטתו למה צריך קרא לפוטרו, הרי הביאהו לב"ד וכו'.

(ט) **ולר"ע נמי ודאי הכי הוה - פי' הרשב"א,** "כלומר, דלעולם לא איירי תורה בדעבר ושחט" [ולכאו' כוונתו, דיתכן דאה"נ, יהי' חידוש לומר כן, דאע"ג דקדם ושחטי' מ"מ פטור מכופר, אלא דאין התורה מדבר בעבר ועשה, ולכן אין מסתבר דזהו כוונת הפסוק].

(י) **לא, מחמירני בעבד יותר מכן חורין, וכו' -** העיר תוס', הא הוי קולא בעבד ג"כ, אם העבד שוה ק' מנה אינו משלם אלא ל'. וע"ש בתירוצו, ומשמע דכוונתו דעיקר חומרא של עבד הוא דאע"פ שאינו שוה כלום, מ"מ צריך לשלם ל' של עבד. וע"ע ברשב"א שכ' דחשיב חומרא כלפי עבד משום דיותר מצוי שאין העבד שוה ל' משהעבד שוה טפי מל'.

(יא) **וסבר ר"ע לא ירית לה בעל, וכו' - הק' הרשב"א,** אדרבה, מהא לכאו' מבואר דבעלמא ירית לה בעל, דאי לא, אמאי איצטריך קרא למעט ירושת הבעל בנזקי', לשתוק מיני', ואנא ידענא שנזקי' ליורשי', דמנא תיתי שיהי' הבעל יורש הנזקין, הרי אינו יורש שום דבר שלה. ואין לומר דכוונת הגמ' הוא דמסברא חיצונה היינו אמרי' דירשה משום דקנין כספו הוא, וצריך קרא למעטו, ולמדוין אנו מהא דאינו יורש נזקיה דאינו יורשה כלל, וא"כ שפיר הק' הגמ', דהא זה אינו, דהא מבואר דמסברא חיצונה אינו יורשה, דהא איכא מ"ד דאין ירושת הבעל מדאורייתא, ומ"ד דאורייתא צריך קרא דירש אותה, וא"כ שפיר צריך קרא דירשה, וגם צריך קרא דאינו יורש נזקי', וא"כ מה הק' הגמ'. ותי' דאה"נ, קו' הגמ' לא הי' ק' כ"כ, והי' יכול לתרץ דכאן בנזקין וכאן בירושה, אלא דניחא לי' להגמ' לאשמעינן דהדין דאין הבעל יורש כופר אשתו הוא אפי' למ"ד כופר דאורייתא [כנ"ל בכוונתו].

(יב) **אמר ר"ל, לא אמר אלא בכופר, הואיל ואין משתלם אלא לאחר מיתה, והוה לי' ראוי, ואין הבעל נוטל בראוי כבמוחזק - לעיל (מ"א)** הבאנו דברי האור שמח (נזק"מ ט', י"א, ד"ה לכן) דס"ל דגדר של חיוב כופר הוא חיוב ישר להיורשים, ולא דיורשים זכות של המת בחיוב כופר. אולם לכאו' מהגמ' כאן לא

צריך לפרש דברי רש"י כן (ע"ש מה שמגיה בלשוננו), כיון דכתיב והמית איש השור יסקל, וזה ידעי' מסברא חיצונה דאין השור במיתה עד שימות האיש (ואינו ככופר דשייך לומר דוהמית היינו דאמדוהו למיתה, דאז אפי' אם עמד, הרי אפשר בחזרה, משא"כ בסקילת השור), וא"כ ע"כ והמית דוקא הוא, ונמצא דגם כופר אינו משלם עד שימות. וע' ברש"ש שדייק מהנמוקי יוסף דס"ל דאין כוונת הגמ' לילף הדין דאין השור במיתה עד שימות האיש מהא דכתיב והמית, אלא מדין כמיתת בעלים כך מיתת השור. אלא דהק' הרש"ש ע"ז, דלפי האמוראים דס"ל דחייב כופר אפי' שלא בכוונה, מרבוי' דאם, לכאו' א"כ גם לענין זה הו"ל לרבות ג"כ, והניח בקו'.